

Andreja ŽELE
Filozofska fakulteta,
Univerza v Ljubljani

Ada Vidovič-Muha
Moč in nemoč knjižnega jezika
Znanstvena založba FF, Ljubljana
2013, str. 497, 29,90 EUR
(ISBN 978-961-237-606-2)

Zaslužna profesorica na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete v Ljubljani Ada Vidovič Muha je več kot štiri desetletja z razpravnim razmišljanjem vpeta ne samo v jezik(osl)ovne analize slovenščine, ampak tudi v (vsaj zanjo) samoumevno skrb za družbeno polnofunkcijskost slovenščine. Njeno tvorno spremljanje jezikovnega védenja in ved nja (naglašene in posledično tudi razumljenega tako in drugače) je tokrat predstavljeno s štiriintridesetimi izbranimi razpravami, ki tvorijo koherentno celoto. Monografija *Moč in nemoč knjižnega jezika* v razpravah, neposredno ali posredno vezanih na knjižni jezik in zlasti na njegovo družbeno vlogo, z več vidikov utemeljuje, kako je pojem knjižnosti povezan z večstoletnim procesom kultiviranja jezika in z jezikovno kulturo sploh. Problemsko oz. kritično in razvojno obravnava bivanjskost slovenščine skozi čas v razponu enega tisočletja, od kulturnega do knjižnega jezika, tj. razvoj od deželnega prek nacionalnega v državni jezik. Razložen in hkrati problematiziran je nujni stalni razvoj celovite funkcionalnosti slovenščine, kajti avtorica se še predobro zaveda, da je bistvo vsega ravno živeti jezik v smislu

utrjevanja jezikovne samozavesti, in pogoj za to je zlasti aktualno utrjevanje polnofunkcionalnega knjižnega jezika. Zato avtorica že uvodoma išče vzroke in utemeljitve za današnje prenovljene opredelitve jezikovnega standarda v razmerju s knjižnim jezikom; in kar je bistveno: spremenjene opredelitve skuša razumeti in utemeljiti in nikakor ne že vnaprej izločati. Kot se ne da izločiti knjižne slovenščine z aktualnimi vlogami oz. vsebinami, kajti, če povzamem, »dobro vemo, da spreminjanje izraza še ne pomeni kakovostnega premika jezikovnega vedenja družbe« (str. 8).

Avtoričina zasluga je, da so prvič ovrednotene tudi vloge nekaterih eminentnih osebnosti slovenske kulturne zgodovine pri kultiviranju in navsezadnje tudi normiranju knjižne slovenščine kot sodobnega dinamičnega intelektualiziranega jezika. Ta vrednotenjski in hkrati problemski pregled odraža veliko avtoričino strokovno angažiranost, pospremljeno tudi s čisto osebno prizadetostjo, kar je povsem razumljivo, če raziskuješ in razvijaš nič manj kot materinščino. Z vidika funkcionalističnega strukturalizma se potrjuje, kako šele združevanje sistemskosti jezika z njegovo družbenostjo omogoča dovolj celovito ovrednotenje položaja slovenščine v različnih obdobjih. Odras vsebine je tudi zbrano in opredeljeno jezikoslovno izrazje; glede na poudarjen sociolingvistični značaj izbranih razprav, so večinske sintagme s pojmom *jezik* v jedru.

Razprave so razvrščene v tematska poglavja: 1 Družbeni položaj

knjižnega jezika in jezikovna politika, 2 Normativna vprašanja knjižnega jezika - aktualni in zgodovinski vidik, 3 Funkcijski vidik knjižnega jezika - s poudarkom na družbeni funkciji, 4 Iz novejše zgodovine slovenskega jezikoslovja in 5 Iz novejše zgodovine ljubljanskega slovenističnega jezikoslovja. Razprave iz prvih treh sklopov obravnavajo takorekoč definicijske prvine knjižnega jezika zlasti glede na njegovo družbene funkcijo. V osredju je razumevanje knjižnojezikovne norme kot celovitosti mišljenja in izraza z upoštevanjem določenih pragmatičnih okoliščin, ki omogoča vzpostaviti kritično distanco do vsakršne ideologizacije jezika. Znotraj jezikovne politike so predstavljeni nekateri sociolingvistični pojmi, ki jih je v monografijo vključena razprava prvič definirala - vzpostavljen so npr. razmerja med maternim in prvim jezikom, med kulturnim in narodnim jezikom, pa tudi med nacionalnim in državnim jezikom, pri slednjem med jezikom države in jezikom v državi. Sklop razprav je tematsko vezanih na zgodovino ljubljanske slovenistike in na nastajanje Slovarja slovenskega knjižnega jezika. Predstavljeno je tudi, kako se je tematika jezikoslovnega študija na ljubljanski slovenistiki zlasti v drugi polovici 20. stoletja poglobljala in širila tudi s študijskimi programi, vezanimi na razmah slovenističnih kateder in lektoratov na univerzah v tujini, s čimer je slovenščina dobila svojo novo vsebinsko in strateško razsežnost.

Naj si izberemo katerokoli izmed poglavij, ob vsem sporočenem

ostane tudi vtis, da ne glede na družbene procese, ki nujno bolj ali manj posegajo tudi v jezik - v zadnjih desetletjih zagotovo globalizacija, individualizacija postmoderne družbe, populistična demokratičnost ipd., ostajata glavna cilja ohranjanje polnofuncionalnost slovenščine in v tesni soodvisnosti s tem je seveda ohranjanje in razvijanje slovenistike kot nacionalne stroke. Kolikšna je dejanska vzajemna odvisnost moči stroke (slovenistike) in moči jezika (slovenščine) se najbolj praktično izraža npr. v današnji jezikovni kompetenci. Zdi se namreč, da se slednja za ceno večje vsečnosti preveč prilagaja uporabniku in da se jezik že kar prepogosto ceneno ponuja kot vsak drugi izdelek pod sloganom »uporabniku prijazno«. In kje tu (za)ostaja stroka, slovensko jezikoslovje? Se jezik(osl)-ovno raziskovanje tudi že prepogosto in očitno zamenjuje z jezikovnim menedžmentom? Tudi na to opozarja ta monografija. Sicer pa so tovrstne monografije v našem prostoru, vsaj do sedaj, redke, avtorskih pa takorekoč ni.

Ena od vodilnih misli monografije je, da je samo od nas odvisno, kaj bo v prihodnje s slovenščino - besedilo poleg vsebinske in izrazijske sporočilnosti namreč dovolj jasno sporoča, da je današnje stanje slovenščine odvisno izključno od nas samih. Vendar samo dober in lagoden občutek ob tem dejstvu seveda še zdaleč ni dovolj, zato je to delo lahko tudi spodbuda, naj bo trenutno ukvarjanje s slovenščino čimbolj angažirano, proaktivno, in naj piše že nove razprave.